

HAPLA, Martin: Dělba moci a nezávislost justice

Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2017, 95 s.
ISBN 978-80-210-8478-0.

Hana Draslarová*

Dělba moci je významné téma. S dělbou moci se setkáme v nejedné učebnici a tento pojem používají nejen právníci, ale také politici i novináři. Co ale konkrétně znamená? A jaký má v dnešní době dělba moci smysl? Tyto otázky si klade autor monografie „Dělba moci a nezávislost justice“ Martin Hapla, který konstatuje, že v rovině ústavního práva a dílčích otázek bývá dělba moci diskutována poměrně často, pojednání o důležitých normativních předpokladech dělby moci a jejích obecných problémech v teoretické rovině však chybí. Autorovým cílem tak je v rámci 4 kapitol nahlédnout na dělbu moci z hlediska právní teorie a filosofie a upozornit na problémy s dělbou mocí spojené, aniž by si nutně kladl ambice je vyřešit. Předmětná publikace se zároveň věnuje vztahu dělby moci k nezávislosti justice, suverenitě lidu a lidským právům.

Základní východisko celé publikace tvoří první kapitola s názvem „Teorie dělby moci“, ve které se autor za účelem řádného uchopení tématu snaží pojem dělby moci nejprve definovat a představit teorie dělby moci, a to v historickém i současném kontextu. Řada obtíží a nedorozumění souvisejících nejen s konceptem dělby moci vzniká z důvodu zaměňování principů a pojmů. Matoucí je vlastně již samo pojmenování daného konceptu, kdy „dělba“ vedle dělby spočívá i v dalších principech (v cizích jazycích se například běžně rozlišuje mezi separací a distribucí moci), výraz „moc“ pak nerozlišuje mezi mocí, funkcemi a organizačními celky funkce. Česká odborná literatura tyto nedostatky v pojmosloví, které autor přehledně shrnuje, nereflakuje dostatečně, v důsledku čehož dochází k řadě nejasností. Dle autora bývá často směřován princip oddělení moci a princip brzd a protivah, naproti tomu zahraniční literatura (např. autorův oblíbený J. Waldron) tyto i další principy rozlišuje. V rámci principu brzd a protivah usilujeme o vyvážené vztahy mezi státními orgány, nikoliv o nezávislost či důsledné oddělení státních funkcí. Princip brzd a protivah tak sice s dělbou moci souvisí, nemusí ji ale zdaleka podmiňovat. Za klíčové komponenty dělby moci označuje autor právě oddělení funkcí a požadavky institucionální nezávislosti, resp. s ní související systém

* Mgr. Hana Draslarová, doktorandka, Katedra politologie a sociologie, Právnická fakulta, Univerzita Karlova, Praha / Ph.D. student, Department of Politology and Sociology, Faculty of Law, Charles University, Prague, Czech Republic / E-mail: draslarh@prf.cuni.cz

brzd a protivah. Zajímavá je též autorova kritika Montesquieua, který je dle něj spíše popularizátorem myšlenky dělby moci, než jejím původcem, což je patrné z popisu předcházejícího historického vývoje i analýzy následných názorů. Autor se navíc domnívá, že právě řada Montesquieua myšlenek by mohla být spíše zdrojem zmatků, neboť nedochází k důslednému oddělování jednotlivých složek. Následuje snaha o definování účelu dělby moci, kdy autor v souladu s J. Waldronem konstatuje, že shodně uváděné bránění tyranie jakožto svévole není jediným (a ani správným) odůvodněním daného konceptu, kdy oddělenost funkcí sama o sobě tyranii nezabrání, zatímco systém brzd a protivah svévolnému postupu orgánů bránit má. Přínosem této kapitoly je pak především jasné nastolení problémů a teoretických otázek.

V kapitole druhé nazvané „Aplikační problémy dělby moci a jejich možná východiska“ se autor vyrovnává s tím, zda je dělba moci logickým konceptem, nebo zda se jedná o něco „metafyzického“, fiktivního, s čímž kritici konceptu dělby moci často přicházejí, když říkají, že nevede k jasným důsledkům. Naplňuje dělba moci své cíle, nebo je zbytečně složitou konstrukcí, populární pouze na základě své „líbivosti“? Autor upozorňuje, že efektivitu dělby moci lze jen stěží určit, s prokazováním logických souvislostí to je však snazší. Kniha pak nabízí 3 různá východiska k řešení aplikačních problémů, spočívajících především v napětí mezi jednotlivými komponentami dělby moci a neschopností vést k praktickým důsledkům. První z řešení spočívá v akceptování otevřenosti dělby moci a její úpravě dle konkrétní potřeby, kdy se autor domnívá, že tomu tak v praxi je, ale správně bychom se s tímto závěrem neměli spokojit, neboť důvody rozhodnutí státních orgánů mohou být banální a racionálně neospravedlnitelné. Druhé řešení je založeno na doplnění či inovaci dělby moci, kdy jsou zároveň přestaveny některé zahraniční koncepce (např. E. Carolan a V. Nourse). Třetím řešením by bylo princip dělby moci zcela nahradit novou soustavou pojmů. Autor se pak přiklání k tomu být vůči dělbě moci strážlivější, kdy preferuje přeformulování a doplňování konceptu před jeho úplným nahrazením, neboť právě to umožní snadnější užití tohoto konceptu odbornou veřejností.

V třetí kapitole nazvané „Justice a její vztah k dělbě moci“ reflektuje autor výše nastíněné teoretické problémy v oblasti soudnictví, které považuje za aktuální téma. Na příkladu justice pak naznačuje, že právě trojčlenná dělba moci nemá příliš logický základ, a zpochybňuje tak základní pojetí dělby moci. Soudní funkce (což autor považuje za přesnější označení než soudní moc) je pak ve specifickém postavení k funkcím ostatním. Autor dále dospívá k velmi zajímavému, byť téměř kontroverznímu názoru, že natolik nezpochybňovaný princip jako nezávislost justice vlastně není tak důležitý, když institucionální nezávislost není úplně rozhodující pro nestrannost arbitra. Autor tedy vyjadřuje přesvědčení, že teze, že bez soudcovské nezávislosti by soudy nemohly soudit, se jeví jako nadnesená, neboť soudce může být nestranný, i když není

nezávislý. Justice a nezávislost tedy dle autora nemusí být nutně provázány. Text však příliš nereflexuje skutečnost, že nedostatečná nezávislost může mít na rozhodování značný vliv a vnitřní úvahu soudce může ovlivnit jak nedostatek nestrannosti, tak právě nedostatek nezávislosti. Autor se dále ve zkratce věnuje konkrétním problémům ilustrujícím napětí mezi jednotlivými komponentami dělby moci, a to soudcovské samosprávě a soudcovské tvorbě práva.

Čtvrtá kapitola nazvaná „Dělba moci v říši principů a otázka legitimacy“ zkoumá vzájemné vztahy mezi dělbou moci a dalšími principy, které autor považuje za klíčové, a to svrchovanost lidu a lidskými právy.¹ Právě lidská práva autor vnímá jako hodnoty, jejichž realizaci má dělba moci umožňovat. V tomto ohledu autor opět nabízí definice základních pojmů, a to lidu a reprezentativní demokracie. Závěrem se autor věnuje legitimitě, když trefně poznamenává, že lze jen stěží určit někoho, kdo by mohl jednoznačně určit, jakým způsobem bude dělba moci provedena. Přiklání se tak k pragmatickému přístupu k dělbě moci, dle kterého se na normativních požadavcích se nelze zcela shodnout. Můžeme pouze usilovat o konsenzus mezi konkrétními lidmi v konkrétní situaci, o konstrukci dílčích řešení, přestože obecná teorie může být nápomocná. V závěru dospívá autor k tomu, že řada námitek proti dělbě moci souvisí s tím, že máme od ní přehnaná očekávání. Ani její dobré provedení nezajistí automatické vyřešení všech problémů, vztahy mezi institucionální nezávislostí a systémem brzd a protivah jsou příliš otevřené a při ingerenci ze strany jednoho státního orgánu do fungování jiného není možné vždy určit, zda se jedná o pozitivní brzdu, nebo negativní zásah ohrožující nezávislost. Pouhé holé odkázání na dělbu moci v takových situacích není ideální. Autor navíc dělbu moci vnímá jako diskursivní pojem, který je pak často matoucí, neboť chybí náležitá teoretická diskuze. Jak autor sám konstatuje, limity našeho poznání jsou s ohledem na složitost světa omezené, dělba moci je pak navzdory všem nedokonalostem jedním s instrumentů, které máme při snaze dosáhnout dobré vlády k dispozici. Autor se tak kloní k vstřícnému přístupu dělbě moci.

Představená monografie jasně formuluje otázky, které je třeba si v souvislosti s dělbou moci klást, a syntetizuje dosavadní české i bohaté zahraniční teoretické poznatky o tomto konceptu, a to čtivou formou. Lze ocenit především to, že se autor snaží o velmi přesnou klasifikaci a specifikaci pojmů, a to v rámci celé publikace, nechybí ani zcela konkrétní terminologická doporučení a vybrané kapitoly pak mohou vhodně posloužit i jako studijní opora. V nejobecnější rovině dělbu moci spíše obhajuje, když zároveň na příkladu soudnictví prezentuje současné pojetí dělby moci jako nefunkční. Je zajímavé, že poměrně velký prostor je vedle dělby moci a nezávislosti

¹ Detailněji se autor otázce lidských práv věnuje ve své monografii: HAPLA, Martin. *Lidská práva bez metafyziky: legitimita v (post)moderní době*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2016, 156 s. ISBN 978-80-210-8186-4.

justice věnován dalším významným konceptům, a to suverenitě lidu a lidským právům. I s ohledem na poměrně útlý rozsah pak není překvapivé, že v mnoha ohledech není možné zkoumat daný problém příliš do hloubky, práce pak nabízí přehled základních otázek spojených s dělbou moci. Naplňuje tak stanovené cíle, kdy se jedná o teoretické pojetí konceptu dělby moci, spíše pak upozorňuje na problémy, než že by nabízela konkrétní řešení, které možná ani nalézt nelze. Jak sám autor přiznává, otázka dělby moci není otázkou uzavřenou – představená monografie je však cenným příspěvkem do diskuze.